

Het marxisme leeft!(3): gesprek met Rudolf Boehm

«Geen enkel ander economisch denken is zo belangrijk»

In onze reeks «Het marxisme leeft!», waarin eerder al prof. Jean-Pierre De Waele (rv nummer 6) en prof. Ernest Mandel (rv nummer 9) aan het woord kwamen, gingen we deze keer praten met professor Rudolf Boehm (RUG). Geboren te Berlijn in 1927 studeerde hij wiskunde, natuurkunde en filosofie aan de universiteiten van Leipzig en Rostock, universiteiten waar hij ook een tijdlang assistent was. Zijn doctoraat behaalde R. Boehm aan de universiteit in Leuven, waar hij van 1952 tot 1967 medewerker was aan het Hüssler-archief. In '67 werd hij aan de Rijksuniversiteit te Gent benoemd tot gewoon hoogleraar in de algemene en moderne wijsbegeerte. Van de diverse werken die hij schreef, verschenen in het Nederlands «Kritiek op de grondslagen van onze tijd» en «Aan het einde van een tijdperk», met als ondertitel «Filosofisch-economische aantekeningen».

«Marx heeft een actuele betekenis»

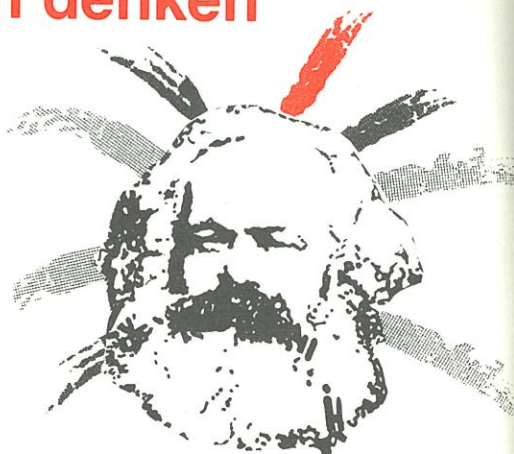
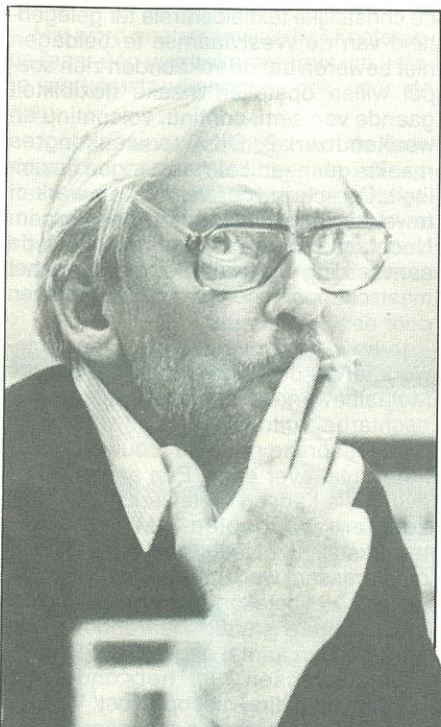
— *Mag ik veronderstellen dat uw belangstelling voor het marxisme nauw samenhangt met uw filosofische activiteiten?*

Rudolf Boehm: Zeker, maar het heeft veel oudere wortels. Ik heb namelijk de eerste naoorlogsjaren, vanaf de kapitulatie van Duitsland tot kort voor de oprichting van de DDR doorgebracht in de toenmalige Sovjet-bezettingzone. Er werd daar onmiddellijk een grote inspanning gedaan om de marxistische literatuur te verspreiden met de klemtoon op het werk van Marx, Engels en Lenin. Ik heb daar gretig gebruik van gemaakt en bezit nog een aantal werken die ik in die tijd heb gekocht, o.m. Lenins werk over het imperialisme, een Moskou-uitgave in Duitse vertaling. Ik ben dus een rechtstreeks gevolg van de Sovjet- en kommunistische propaganda. Zo kun je zien welk het nut van propaganda wel kan zijn.

Van mijn kant was er ook een gepassioneerde belangstelling voor de sociaal-economische problemen, voor de historische en geografische wortels van mijn land en van Europa. Ik stond wel kritisch en aarzelend tegenover de marxistische opvattingen, maar was er toch helemaal in de ban van. Een belangrijke faktor waren de talloze discussies waaraan ik deelnam en waardoor die ideeën de universiteit binnen drongen, zoals men zegt. Dat alles had wel te maken met mijn filosofische ingesteldheid, maar weinig met mijn eigenlijk filosofisch werk. Dat verhaal blijft overigens lange tijd een beetje van dezelfde aard. Tussen 1957 en 1967 verscheen de eerste eerder volledige Marx-Engels uitgave die je daar in mijn boekenkast ziet staan, de zogenaamde MEW. De delen werden mij door mijn ouders toegestuurd op het ritme van hun verschijnen. En dat ritme was zo plezierig dat ik deel na deel gelezen heb, als «sofa-lektuur» zoals men in het Duits zegt. Ik sprong wel geregeld op van de kanapee, maakte nota's en zette me aan het denken. Ik kan dan ook zeggen dat ik de verzamelde werken van Marx en Engels gelezen heb. Dat had nog altijd méér te maken met mijn belanastelling voor de

filosofie. Ik heb nog hopen aantekeningen liggen uit die tijd die dat aantonen. Later kwam me dit van pas bij de voorbereidingen voor mijn belangrijkste werk, nl. de kritiek op de grondslagen van onze tijd. Die superlatief is wel verrechtvaardigd, omdat er voor mij niets belangrijkers bestaat dan mijn betrokkenheid bij die kritiek. Ik heb rechtstreeks vanuit «Het kapitaal» van Marx daartoe een sleutelbijdrage gevonden. In mijn kritiek is veruit de langste paragraaf, paragraaf 20, gewijd aan Marx. Samen met veel andere getuigenissen van heel andere oorsprong heb ik bij Marx een begrip gevonden dat het basiskenmerk van onze tijd weergeeft. Ik heb dat genoemd de «doel-middel verdraaiing van het kapitalisme», wat aansluit bij de formule die Marx bijwilt gebruiken voor het kapitalisme: «het produceren om te produceren». Deze formule heb ikzelf ontdekt bij Marx. Velen denken dat die formule van mij is, maar tel-

«Het echte probleem is niet dat van de werkloosheid».

kens moet ik zeggen: niet van mij, wel van Marx. Er zijn er velen die dat nog steeds niet willen geloven. Als ik er bv. in 't seminarie op wijs: «hier staat het, kijk» dan kijken velen verbaasd op, alsof ze mij beschuldigen die tekst ertussen gesmokkeld te hebben.

— *Volgt hieruit niet dat Marx nog een uitmuntende actuele betekenis heeft? En welke zijn daar volgens u de belangrijkste elementen van?*

R.B.: Zeker heeft Marx een actuele betekenis. Een eerste, uitermate positieve inschatting van Marx is dat hij doet aan de kritiek van de grondslagen van onze tijd, waar we dringend aan toe zijn, dunkt me. Hij heeft eigenlijk als eerste de vraag gesteld: wat is er eigenlijk met de mensheid in haar geheel in haar ganse geschiedenis gebeurd? Welke intellectuele, technische, economische, ook ecologische middelen heeft men aangewend om iets te doen voor het welzijn, beginnende met het materiële welzijn, meer bepaald in de recente kapitalistische periode? En wat is de opbrengst daarvan? Die tematiek is zo aktueel als het maar kan en ze zal ongelukkig nog niet vlug verdwijnen. Dat is mijn positieve bemerking. Maar ook heb ik sterk negatieve bedenkingen, die te maken hebben met de beoordeling van het systeem dat *produktie om de produktie* bevoorrecht tegenover een systeem dat gericht is op de *herverdeling van de menselijke behoeften*. Ook al denkt men soms dat het systeem van de produktie om de produktie uiteindelijk wel het best zou uitkomen voor het welzijn van de mensheid. Anders gezegd: als de kapitalistische maatschappij zou verdrongen worden door een socialistische, moet dan de produktie om de produktie nog verder gaan, of kan men dan dit principe achterwege laten? Het antwoord van Marx is op z'n minst dubbelzinnig. Niet dat van Engels en nog minder dat van Lenin. Voor Lenin is het kommunisme zelf als de economische grondslag van een ongekende, steeds verdergaande ontwikkeling van de produktiemiddelen. Bij Marx lijkt mij het probleem te zijn, dat hij getracht heeft het kapitalisme op een bepaalde manier te rechtvaardigen als een weliswaar noodlottige maar toch noodzakelijke fase in de

genheden heeft hij ook dergelijke uitspraken gerelativeerd en zelfs ingetrokken. Maar als je zijn redenering wel beschouwt, is het dát wat hij vertelt: het kapitalisme wordt gerechtvaardigd doordat — grof samengevat — de humane samenleving slechts mogelijk is wanneer eerst en vooral de materiële behoeften van de mensen bevredigd worden en trouwens niet uitsluitend de materiële behoeften. En daarvoor is er een geweldig produktie-apparaat vereist, is er kapitaal vereist. En voor kapitaal is er uitbreiding vereist. Indien nu de produktie om de produktie, dus de onvoorwaardelijke ontwikkeling van de produktiekrachten als doel op zichzelf, verder gaat in het socialisme, dan vraagt men zich af waarom ook uitbuiting niet verder zou gaan.

Bovendien is er nog een andere vraag. Soms ziet het er naar uit alsof Marx zou willen zeggen: er is nu eenmaal een noodlottige periode in de geschiedenis van de mensheid, waar men het produceren om te produceren op het voorplan moet stellen en zolang is de uitbuiting onvermijdelijk. Maar ééns dat het kapitalisme zijn historische taak zal afgewerkt hebben, dan komen wij aan de beurt.

Maar is het einde van die kapitalistische taak voorzienbaar? Met het produceren om te produceren als beginsel heeft de ongeremde groeifantasie helemaal geen boodschap aan het vervullen van een dergelijke historische opgave. Er wordt maar ontwikkeld om te ontwikkelen. Wat er ontwikkeld wordt is bijzaak. Elke ontwikkeling lijkt voor het kapitalisme een aanleiding te worden voor verder ontwikkeling, enzovoort, zonder einde.

Marx heeft trouwens zelf die opwerping gemaakt in «Het Kapitaal» (het is een kenmerk van grote denkers dat men de opwerpingen tegen hun ideeën uit hun eigen werk kan halen). Hij heeft het over de massale werkloosheid die het gevolg is van de invoering van arbeidsbesparende technieken. Daardoor gaan arbeidsplaatsen verloren. Volgens de zogenaamde compensatietheorie worden de ontslagen arbeiders dan wel weer tewerkgesteld in een nieuwe bedrijfstak, bv. waar de machines geproduceerd worden om elders arbeiders uit te sparen. Marx bespreekt dat in «Het Kapitaal» en zegt als hoofdpewerping: het gaat altijd maar verder en bijgevolg kan die compensatie nooit tot stand komen.

Wanneer men ook vandaag, die problematiek behandelt van de zin van de geschiedenis, waarin Marx zo fanatiek geloofde, dan kan men geen stap vooruit zetten zonder die zin te blijven konfronteren met Marx. Geen enkel ander economisch denker is zo belangrijk. De noodzaak bestaat dus om steeds opnieuw die vragen te stellen en zich niet zomaar bij de officiële antwoorden neer te leggen.

«Ik kan me een andere ontwikkeling indenken»

— *Maar sedert Marx is er toch heel wat veranderd inzake de groei, economisch en ecologisch. De grenzen, die nu duidelijk zichtbaar waren, bestonden niet op dezelfde wijze in de negentiende eeuw?*

men vorige eeuw, of in de achttiende eeuw reeds beleefde. Maar gaat die vergelijking wel op? De ontwikkeling van het produktieapparaat kan legitiem geweest zijn om de behoeften te bevredigen, bv. in de eerste klassieke technische revolutie. De stoommachine was vermoedelijk een onvermijdelijke stap. In de periode tussen de landbouwrevolutie en van de eerste industriële revolutie, is de wereldbevolking gegroeid van 10 naar 250 miljoen, terwijl er geen merkelijke revolutionaire veranderingen tot stand gekomen zijn in de produktiemethodes. Daar moest blijkbaar iets gebeuren: we waren met teveel. Bijgevolg kon het inderdaad noodzakelijk geweest zijn nieuwe produktiemethodes uit te bouwen om de tijdelijke mizerie van de mensen te overwinnen. Maar zal dit steeds zo zijn? Het uitputten van natuurlijke grondstoffen en energiebronnen begint links en rechts reeds voelbaar te worden. En daarbij is er de nieuwe wetenschappelijk-technische revolutie, waarbij men alleen nog doet wat door die verworven kennis mogelijk gemaakt wordt. Vergelijk bv. de ruimtevaart met de uitbouw van een spoorwegnet. Wat een geweldig verschil: die ruimtevaart trekt op niks. De spoorweg had nog een aanneembaar doel: mensen en goederen vervoeren van een plaats naar een andere in redelijke tijden. Toch kan men niet zeggen dat Marx de gevangene van zijn tijdperk zou zijn, want hij heeft die wetenschappelijke revolutie, die in zijn tijd nog in haar kinderschoenen stond, tamelijk goed beschreven. De technische wetenschappelijke revolutie, met als kenmerk de rechtstreekse toepassing van de wetenschap in de produktie, bestaat nog maar van ongeveer 1900. Marx heeft die voorzien en ze zeer positief geëvalueerd, zoals trouwens vele hedendaagse marxisten in Oost-Europa, die ze met passie verdedigen.

— *Ook in West-Europa?*

R.B.: Zeker. Maar neem nu de passie waarmee men in de DDR vasthoudt aan wat men noemt de eenheid van de economische en de sociale politiek. De bedoelingen zijn goed en sympatiek. De vraag is echter: hoe ver geraak je met goede bedoelingen? Welk is de zin van steeds maar meer te mikken op de verhoging van de produktiviteit, dus op het meer aanwenden van machines, energie en grondstoffen dan op menselijke arbeidskracht. De overgrote massa van de mensen in de wereld vraagt toch niet beter dan de lichamelijke en liefst ook hun intellectuele energie in te zetten.

— *Vindt U dan geen wezenlijk verschil voor wat de akumulatie betreft, tussen het kapitalisme en wat bv. in de DDR en de Sovjet-Unie gebeurt?*

R.B.: Filosofisch gesproken zou ik zeggen: géén wezenlijk verschil. Maar dan moet men de nadruk leggen op de filosofische betekenis van het woord «wezenlijk», anders is zulk een uitspraak vatbaar voor verkeerde interpretatie. Men kan niet ontkennen dat één van de merkwaardigste feiten in de socialistische maatschappijen van Oost-Europa het bestaan en de omvang is van de zogenaamde maatschappelijke fondsen, waar een

staan in voor de basisbehoefte van elke burger, die veilig gesteld worden door het systeem van lage prijzen. Wel word ik bezorgd wanneer ik heden — bv. in de perestroika — sommige tekens van verandering meen vast te stellen. Eigenaardig genoeg komt de klaarste boodschap daarvan uit Polen, waar men zegt dat die massale staatsubsidiëring op de duur niet kan volgehouden worden. Daar maak ik me ongerust over. Maar vooralsnog moet men toch zeggen dat er in die landen een wezenlijk verschil — waar het woord wezenlijk minder in de filosofische betekenis wordt gebruikt — bestaat en wel in positieve zin, zoals je kunt aanvoelen in het dagelijkse leven in die landen. Alhoewel, dit moet men ook toegeven, het gevoelen van de mensen voor de voordelen die zij daarbij genieten niet altijd erg levendig is...

— *U hebt al heel wat inspanningen geleverd om het gesprek tussen filosofen uit Oost en West te bevorderen. Wat is uw verwachting terzake?*

R.B.: Ik stel vast dat er reeds een aanzet bestaat tot het herdenken van de klassieke marxistische oriëntering. De probleemstelling wordt niet langer omzeild, men begrijpt dat men moet argumenteren, dat men alles niet langer als vanzelfsprekend kan veronderstellen. Dit heb ik ook ervaren onlangs in een bijeenkomst in Dresden. Er wordt gediskussieerd over de vragen die ik stel. Ik denk ook aan de uitspraken van de DDR-filosoof Steiniger, tijdens een interview verschenen in «de rode vaan». 't Is een kwestie van tijd en ruimte.

«Er is werk genoeg»

— *In de toekomst zal het werkloosheidsprobleem ginder evengoed structureel worden als hier. Moet men dan de arbeidstijd niet gaan herverdelen?*

R.B.: Ik kan moeilijk beoordelen of dat in een land als de DDR reeds mogelijk is. Persoonlijk zie ik het zo, dat het echte probleem niet dat van de werkloosheid is, maar dat van de bevrediging van de materiële behoeften van de mensen. Ik zou zelfs durven zeggen: de werkloosheid is geen louter materieel probleem. Louter technisch kan men het effect van de werkloosheid op het inkomen op verschillende manieren oplossen: door de bereidheid langs werknemerszijde tot herverdeling van het inkomen zonder stijging van de loonmassa; of door inflatie; of door prijzen en lonen te stabiliseren maar het aanbod van goederen te beperken, zoals in de Sovjet-Unie. De psychologische weerslag ervan is ernstig. Het probleem bestaat eerder in alle beschikbare arbeidskrachten in te zetten voor de bevrediging van de behoeften van de mensen. Ik zie het meer omgekeerd. *Niet*: wat gaat men aanvangen met al die mensen die daar op werk staan te wachten, maar *wel*: wat hebben we dringend nodig? Als je om je heen kijkt is er nog zoveel nuttig werk te doen, dat vandaag niet gedaan wordt.

— *Onlangs herhaalde Geens op een perskonferentie dat de enige nuttige tewerkstelling deze is die meerwaarde produceert.*

R.B.: Deze opvatting treft men ook aan

socialisme de bedrijven geen winsten moeten maken. Waarvan zouden dan de maatschappelijke fondsen, het onderwijs, enz. moeten leven?

Ik herhaal: er is werk genoeg, maar het noodzakelijke wordt niet gedaan. In de DDR kun je vaststellen dat er zeer veel woningen gebouwd worden, maar dat het onderhoud ervan nadien verwaarloosd wordt. Akkoord dat er veranderingen merkbaar zijn. Men begint te beseffen, meer dan hier, dat er verandering moet komen. Maar eigenlijk ziet men nog altijd de uitbouw van de infrastructuur als het primaire. Men werkt nog steeds voor een verre toekomst en te weinig voor de mensen die nu leven. Ik heb de indruk dat het eigenlijke idee van het kommunisme, zoals Louis Blanc het formuleerde: «Van iedereen, volgens zijn vermogen, aan iedereen volgens zijn behoeften» al te zeer naar een heel ver einddoel wordt verschoven.

— *Is vandaag niet de belangrijkste opgave de bewapeningskoers stop te zetten, die zoveel middelen opsloort dat ze een echte hinderpaal wordt voor elke ontwikkeling?*

R.B.: Ik twijfel niet aan de goede bedoelingen wanneer men zegt dat aan de bewapening onttrokken middelen kunnen ingezet worden voor het goed van de mensen. In de filosofie heb ik echter geleerd dat er een verschil bestaat tussen bedoelingen en betekenissen. Ook de beste bedoelingen kunnen objectief tot de slechtste resultaten leiden. Ik zou met betrekking tot de bewapening de volgende vergelijking willen maken. Volgens Marx wordt de geproduceerde meerwaarde verdeeld tussen enerzijds het accumulatiefonds, ten behoeve van de verruimde reproductie en anderzijds het privé-inkomen van de kapitalisten. Schaf nu het privé-inkomen van de kapitalisten af — voor sommigen wordt het socialisme daartoe herleid — dan gaat gans de geproduceerde meerwaarde naar het accumulatiefonds, wat volgens Marx zou neerkomen op een... verhoogde uitbuiting. Als men vandaag de investeringen voor puur militaire bewapening zou stopzetten, zouden er ook meer middelen vrijkomen voor de ontwikkeling van het productieapparaat, maar dat kan neerkomen op een versnelde bedreiging voor de mensheid.

Men kent ook de betekenis van de bewapeningswedloop voor de kapitalistische accumulatie. Zou ook in de socialistische landen de bewapeningstechnologie een vergelijkbare rol kunnen spelen? Ik bedoel: kan de technologische fall-out van de bewapeningstechnologie niet aangewend worden voor vreedzame toepassingen? Maar ik plaats een groot vraagteken achter het vreedzaam karakter van die toepassingen... steeds meer kerncentrales, verfijnde technologie en verhoogde produktiviteit en de geleidelijke wijziging van de eindprodukten in funktie van die technologie en niet van de behoeften van de mensen. Men zou natuurlijk veel beter de middelen die vrij komen bij het stopzetten van de bewapeningswedloop helemaal in de sociale fondsen stoppen en daarmee de basisbehoeften van de mensen subsidiëren, zodat ook de

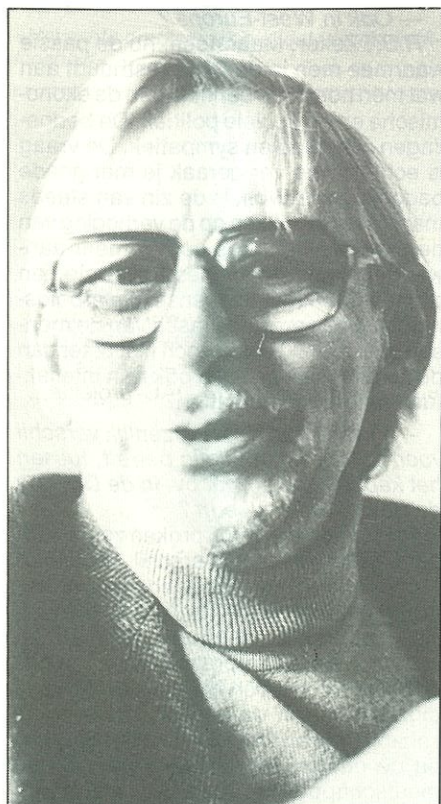
"Het kan zo niet meer blijven duren"

— *Nog een vraag om het gesprek af te ronden. Wordt vandaag de discussie over de problematiek van Marx niet teveel beperkt tot een aantal mensen die daar beroepshalve mee bezig zijn? Ondertussen leven we temidden van een stortvloed van neoliberale ideeën...*

R.B.: Op welke manier kunnen ideeën hun rol spelen? Ik stel vast dat er vandaag wel een gevoeligheid bestaat voor onze problematiek bij ongeveer iedereen die zich met maatschappelijke problemen bezig houdt en niet enkel denkt aan zijn individuele of klasse-betrokken eigenbelang. Overal wil men de vraag naar de toekomst van het socialisme opnieuw stellen. Maar terzelfdertijd schijnt er een grote onverschilligheid te heersen bij de grote massa, wellicht ook omdat de intellektuelen de dingen nog te schuchter opnemen. Een partij als de SP bv., individuele uitwerkingen niet te na gesproken, wil niet erkennen dat er een fundamenteel probleem bestaat. Maar vooral heerst er volgens mij overal angst voor het herzien van de meest gevestigde ideeën. Dit is vermoedelijk het gevolg van het feit dat we de ganse weg moeten herzien die de westerse beschaving sedert 300, 400 jaar is opgegaan. Als men het gevoelen krijgt zich sedert 400 jaar in een verkeerde richting georiënteerd te hebben, dan wordt men angstig en zoals een individu dat begint te ontdekken zich vergist te hebben, begint men krampachtig te reageren: het kan toch niet allemaal verkeerd geweest zijn.

Marx was altijd bezeten door de idee dat het kapitalisme, zulk een absurd ver-

«Ik stel vast dat er een aanzet bestaat tot het herdenken van de klassieke marxistische oriëntering».

schijnsel in de geschiedenis van de mensheid, toch niet totaal zinloos kon zijn. Vanaf zijn Parijse manuscripten lijkt me dat de vraag die hem onophoudelijk bezig hield: welke zin heeft de opkomst van het kapitalisme voor de evolutie van de mensheid. Als tegenvraag zou men kunnen stellen: was het niet gewoon een vergissing, zonder enige historische noodzaak? Alhoewel er natuurlijk wel een zekere noodzaak was. Het zou naïef zijn te bewijzen dat er moet geproduceerd worden, dat daartoe werktuigen nodig zijn en dat daarvoor middelen dienen opzij gelegd te worden.

— *Ik heb U de laatste maanden herhaalde malen Tocqueville horen citeren, die aan de vooravond van de Franse revolutie grote sociale gebeurtenissen had voorspeld. U meent vandaag enige analogie te zien met de huidige toestand?*

R.B.: Tocqueville heeft vier weken voorop kunnen zeggen wat er zou gebeuren. Zeker is dat we nu in een toestand zitten die niet veel langer houdbaar is. Zoals men zegt: «Als dat nog lang duurt zal het vlug gedaan zijn». Dat lijkt me boven elke twijfel verheven. Nog net heb ik iets gelezen, bij een bespreking van het boek van Geens, dat we de armoede nu definitief naar de Derde Wereld hebben doen verhuizen. Zoiets kan niet blijven duren en bovendien keert de armoede stilletjes naar ons terug. Ik ga akkoord met wat Tocqueville zegt: er bestaat geen enkel regiem waarin het beginsel van de volkssoevereiniteit zomaar overboord kan gegooid worden. Uiteindelijk gaan die volkeren van de Derde Wereld ook hun woord meeprenen. Dat zal in de eerste plaats een woord van afkeuring en afstraffing zijn. Daarom spreek ik vooral over de komende revolutie. Niet om de mensen enige grote hoop te geven, maar omdat ik vrees dat het ergste zou zijn dat de volkeren in een revolutionaire situatie zouden terecht komen zonder te weten wat er te doen staat.

1968 is toch ook gesneuveld door het feit dat niemand wist wat te doen? Toen Pompidou vroeg: wat willen jullie eigenlijk? vond men niets beters dan te zeggen: 30% loonsverhoging. Pompidou: «D'accord», en alles was van de baan. Natuurlijk waren binnen anderhalf jaar die 30% weggewerkt door middel van de inflatie. Als men goed bekijkt wat er zich vandaag afspeelt, zowel met de Belgische crisis, als op internationaal vlak, met de ineensstorting van de beurswereld, met de Westduitse en Japanse politiek t.o.v. Amerika en nog veel andere dingen, dan neemt het aantal tekenen toe dat het zo niet meer kan blijven duren. Interessant is wanneer Tocqueville zegt dat de schijnbare onverschilligheid van de massa een teken is van de naderende revolutie. Geen enkele samenleving kan bestaan op basis van de onverschilligheid van de burgers. Als de burger zich afkeert van de politiek, dan «atomiseert» de samenleving zich, wat betekent dat er dan geen samenleving meer bestaat. Als de massa nog slechts meedoet op basis van een principiële afkeer van politiek-maatschappelijke problemen en houdingen, dan gaat het niet meer.

genoteerd

Sovjet Vredeskomitee

Van 8 tot 14 maart bezocht een delegatie van het Sovjet Vredeskomitee ons land op uitnodiging van Vrede VZW. De delegatie bestond uit Alexander Prasek, nederlandstalig joernalist bij Radio Moskou, Anatoli Utkin, historicus bij het Instituut van de Verenigde Staten en Amerika en Boris Udovenko, orthodox priester en teoloog. Vooraleer ze verschillende steden zouden aandoen, onderhielden de drie zich met de pers. Utkin had het vooral over het «nieuwe denken» in de Sovjet-benadering van de nationale veiligheid, dat gebaseerd is op vier principes en ten grondslag ligt aan de nieuwe dynamiek van de vredespolitiek. In de eerste plaats stelde hij vast dat in het kerntijdperk geen eenzijdige verdediging meer mogelijk is. Veiligheid is ondeelbaar voor Oost en West in een onderling afhankelijke wereld. Daarnaast stipte hij aan dat de Sovjet-Unie de nucleaire pariteit anders bekijkt. Vroeger zag men die als een garantie tegen een derde wereldoorlog, sinds 1986 realiseert men zich dat het streven naar gelijkwaardigheid enkel meer gevaar schept. Daarom komt men nu op voor een «redelijk minimum» dat liefst op een nul-nul-situatie berust. Geen kernwapens dus. In afwachting dat deze blanco-skore bereikt wordt, is een halvering van de kernarsenalen reeds een belangrijke stap. Tenslotte wees Utkin erop dat voor het eerst alle controlemogelijkheden opengesteld worden voor het Westen. Amerikaanse delegaties kunnen alle plaatsen inspekteren die ze «bedreigend» vinden. Het was de wens van de historicus dat het Westen zich eindelijk zou realiseren dat de USSR geen agressieve, offensieve grootmacht is. Teoloog Udovenko van zijn kant schetste de bewogen geschiedenis van zijn kerk, verklaarde dat er momenteel weinig problemen zijn tussen de kerkelijke leiders enerzijds en de leiders van de KPSU en de staat anderzijds (hoewel er moeilijkheden over de religieuze kwestie tussen burgers onderling bestaan) en gaf vooral toelichting bij de festiviteiten die voor de viering van 1000 jaar kristendom in Rusland op stapel staan.

Gemeenteraadsverkiezingen: Vlaamse KP doet mee

De Vlaamse Raad van de KP heeft in haar zitting van 8 maart 1988 besloten zo ruim mogelijk deel te nemen aan de komende gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen.

Op die plaatsen waar daartoe mogelijkheden en bereidheid bestaan, wenst ze dat te doen in bredere bondgenootschappen. De KP wil daartoe discussies en gesprekken aangaan zonder eksklusieven, zoals op een aantal plaatsen reeds het geval is.

De Vlaamse KP zal voorrang geven aan de bondgenootschappen die de breedste dimensie hebben om tegen de huidige verrechtsing een democratische dam op

is ze van oordeel, dat de discussie met «klein» links en met heel wat linkse partijen zich opdringt in het perspectief van een noodzakelijke vernieuwde linkse dynamiek in Vlaanderen, die een alternatief stelt voor het gevaar van een langzame afglijding van arbeidersbeweging en democratische organisaties om het centrum.

De Vlaamse KP is van oordeel dat zij die zich beroepen op het marxisme, dringend hun verantwoordelijkheid moeten nemen om de steriele ideologische discussies te overschrijden naar een werkzame samenwerking van de linkerzijde, die in staat is nieuwe ideeën en een realistisch politiek toekomstperspectief te bieden.

Geen beleid voor leefmilieu

Op een kongres dat verleden week zaterdag te Antwerpen plaats had n.a.v. de sluiting van het jaar van het Leefmilieu stelde Guido Steenkiste, voorzitter van de Bond Beter Leefmilieu (BBL) vast dat voor vele groepen in de samenleving, waaronder de grote socio-kulturele organisaties, vakbonden, universiteiten en in zekere zin ook het bedrijfsleven dit jaar niet onopgemerkt is voorbijgegaan. Maar dit belet niet dat het overschaduwd werd door een aantal incidenten zoals de heropening van Philips Petroleum, de teloorgang van het Galgenschuur en het Floordambos, de SCK-affaire, de perikelen rond OVAM en de plannen voor een afvaleiland, om van de TGV nog maar te zwijgen.

Een en ander hangt natuurlijk samen met het uitblijven van een coherent beleid, en dit vinden we ook niet terug in de nieuwe regeringsverklaring van de Vlaamse executieve. «In dat regeerakkoord zoekt men te vergeefs naar een geïntegreerd milieubeleid», aldus Guido Steenkiste, «dit is een beleid waarin natuurbehoud, milieuhygiëne, ruimtelijke ordening en landinrichting in onderlinge relatie staan en in relatie met het economisch beleid». Bovenal betreurt de BBL dat in de economische paragrafen geen verwijzingen te vinden zijn naar een milieuvriendelijke economie en dat de kansen van zo'n economie dus blijkbaar niet hoog worden aangeslagen.

Tot slot had de BBL-voorzitter nog bittere woorden over m.b.t. de manier waarop de overheid de leefmilieu-organisaties behandelt. Ofwel werden die organisaties gewetensbezwaarden ontzegt, ofwel draaide de overheid de kranen dicht van de BTK- en DAC- projecten.

Kamerkommissie voor Bende

De Kamerkommissie voor Justitie heeft het voorstel van volksvertegenwoordiger Van den Bossche (SP) goedgekeurd ter oprichting van een onderzoekskommissie die als opdracht heeft de manier te onderzoeken waarop in België de bestrijding van het terrorisme en banditisme gebeurt. Ook de CVP stemde voor, nadat een amendement van hun partijgenoot Tony Van Parijs werd goedgekeurd dat ertoe leidt dat de parlementaire en het gerechtelijke onderzoek samen worden gevoerd.

Erger is echter dat deze tekst ook de eventuele rol van extreemrechts in en rond de politie- en inlichtingsdiensten buiten beschouwing laat. Dit stond echter dan weer niet om de liberalen te vermurwen die in blok tegenstemden — met uitzondering evenwel van de gewezen kamer-voorzitter Defraigne (PRL), die zich onthield. Men mag aannemen tot meerder ongenoegen van zijn partijgenoot justitieminister Gol, die zich tot op het laatste ogenblik met hand en tand tegen het idee van een parlementaire onderzoekskommissie had verzet.

Het voorstel van de Kamerkommissie van Justitie strekt er toe om de onderzoekskommissie om te beginnen voor drie maanden aan het werk te zetten. Ze zou niet 9 maar 11 leden tellen, wat betekent dat de VU er wel maar Agalev en Ecolo niet met stemrecht in vertegenwoordigd zullen zijn.

Achter de fraaie gevel van AG: een puinhoop

Met de gevoelige stijging van de winsten van de verzekeringsmaatschappij AG gaat een verslechtering over de hele lijn van de arbeidsvoorwaarden gepaard. Aldus werd verleden week vrijdag gezegd door de syndikale delegatie interzettel van de groep AG op een perskonferentie, georganiseerd door het gemeenschappelijk vakbondsfront (CNE-LBC-SETCa-BBTK). De ongeveer 3.000 werknemers van AG zijn tot de vaststelling gekomen «dat er een grote tegenspraak bestaat tussen het imago van een vooruitstrevend sociaal beleid dat de groep zich naar het grote publiek toe graag aanmeet en de dagelijkse realiteit die het personeel ondervindt». De grotere winsten die AG boekt, worden vooral versast naar de aandeelhouders, die steeds hogere dividenden uitgekeerd krijgen, terwijl AG bovendien ook nog zijn centen gebruikt om een duur openbaar bod te doen op Assubel.

De bonden klagen vooral de verslechtering van het sociaal statuut van de zowat 3.000 werknemers bij AG aan. Ter illustratie hiervan zeggen ze o.m. dat de RVA-stagiaires nauwelijks een opleiding krijgen maar wel aangehouden worden omdat ze aan 90 procent worden betaald. Bovendien is het bedrag van de premies voor produktiviteit voor de meerderheid van de bedienden gedaald. De inspecteurs krijgen steeds hogere produktiequota opgelegd, terwijl de kommissieschalen steeds in dalende lijn gaan.

Daarnaast beschuldigen de bonden de AG-direktie ervan de wet op een aantal punten te omzeilen. Zo worden er geregeld overuren gepresteerd zonder dat de Syndikale Delegatie daarmee heeft ingestemd. Aanwervingen staan bovendien niet in verhouding tot de afvloeiingen. Via brugpensioeringen vloeide op drie jaar tijd méér dan 15 procent van het personeel af terwijl de direktie geen nieuwe banen schiep ter compensatie. Liever betaalde ze een boete van 50 miljoen dan jongeren in dienst te nemen ter vervanging van de vertrekkende werknemers.